

การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนผืนป่า

ดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่*

CIVIL POLITICAL PARTICIPATION IN SUTEP FOREST

RETURNING DEMAND OF CHIANG MAI PROVINCE

พระภิกษุญาทุท ธมมวโร (เต้จ๊ะดี)

Phra Krisadayooth Dhammavaro (Tejadee)

E-mail: krisadagooth76@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้เพื่อศึกษาระดับความคิดเห็น เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชน เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนผืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่ เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี พบว่า ประชาชนกรมความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองโดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ปัจจัยส่วนบุคคลต่างกัน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย ปัญหาอุปสรรค คือ ช่องทางการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยและการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ดังนั้น ควรเพิ่มช่องทางในการเข้าร่วมกิจกรรมให้มากขึ้นและควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง

คำสำคัญ: การมีส่วนร่วมทางการเมือง; การเมืองภาคพลเมือง; การทวงคืนผืนป่า

Abstract

This article was To study the level of people's opinion, to Compare the people's opinions to study and the problems, obstacles in the Civil Political Participation in Doi Suthep Forest (Pa Waeng) Returning Demand of Chiang Mai Province Using mixed methods, finding the level of people's opinion to Civil Political Participation All aspects were at middle level classified by personal factors and Based on different is not found to be different rejecting the research hypothesis. Recommendation for this problem was that there should add more channels for public relations to give knowledge to people. More channels for opinion expression that were not obstacle to daily activities such as social media should be added

Keywords: Political Participation; Civil Political; Forest Returning

---

* Received March 12, 2020; Revised March 20, 2020; Accepted April 3, 2020

บทนำ

การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองและกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนเป็นแนวคิดและหลักการสำคัญของการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนแบบมีส่วนร่วมเป้าหมายของประชาธิปไตยชุมชน คือ การปลูกความตื่นตัวปลูกความตระหนักถึงสิทธิความเป็นประชาชนของคนในชุมชนท้องถิ่นตามสิทธิชุมชนในรัฐธรรมนูญให้คนในชุมชนลุกขึ้นมาปกป้องลุกขึ้นมาจัดการปัญหาและแก้ไขปัญหาด้วยตนเองมีความเสมอภาคมีส่วนร่วมการตัดสินใจในเรื่องของส่วนรวมและเรียนรู้ร่วมกันในเรื่องของประชาธิปไตยโดยตรง (โกวิท พวงงาม, 2553) ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเพิ่มขึ้นส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาได้เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนโดยการฝึกอบรมให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกของประชาชนต่อปัญหาที่เกิดขึ้นซึ่งพอจะกล่าวได้ว่าจากการดำเนินงานตามแนวนโยบายด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องส่งผลให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ในระดับหนึ่ง ปัจจุบันประเทศต่าง ๆ (พระครูพัชรกิตติโสภณ, 2561)

ปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะทรัพยากรป่าไม้ของจังหวัดเชียงใหม่ ขาดแคลนและสิ่งแวดล้อมถูกทำลายลงอย่างมากและรวดเร็ว จนขาดความสมดุล เกิดปัญหาสิ่งแวดล้อมและมลพิษต่าง ๆ ของจังหวัดเชียงใหม่ และการแก้ไขปัญหาได้เน้นให้ความสำคัญกับการพัฒนาคน โดยการให้ความรู้เพื่อสร้างความตระหนักและจิตสำนึกของประชาชนต่อปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งพอจะกล่าวได้ว่าจากการดำเนินงานตามแนวนโยบายด้านการพัฒนาและอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่อง ส่งผลให้ประชาชนตระหนักถึงปัญหาสิ่งแวดล้อมได้ในระดับหนึ่ง (ปรัชญ์ รุจิวนารมย์, 2562, ออนไลน์)

จากสภาพปัญหาดังกล่าวผู้เขียนวิจัยเห็นว่า การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อให้ทราบว่าการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่ ให้กลับมาเป็นป่าดั้งเดิมเหมือนที่ในอดีตที่ผ่านมา รวมถึงเพื่อให้ทราบถึงข้อเสนอแนะและแนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านี้ล้วนแต่มีผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตและอนาคตของประชาชนและประเทศชาติ โดยหวังว่าผลของการศึกษาจะเป็นข้อเสนอแนะแนวทางให้การฟื้นฟูป่าในพื้นที่เขตดอยสุเทพปุ๋ยได้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่
2. เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นของประชาชนต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่ โดยจำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล
3. เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

การประชุมวิชาการที่มีรายงานการประชุม (Proceedings):3

รูปแบบการวิจัยในครั้งนี้ใช้ระเบียบวิจัยแบบผสมวิธี โดยเป็นการวิจัยเชิงปริมาณกำหนดกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 391 คน จากการคำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรของ ทาโร่ ยามาเน่ (สุจินต์ ธรรมชาติ, 2549) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงสำรวจเก็บข้อมูลจากประชาชนในเขตเทศบาลตำบลสุเทพ อำเภอเชียงใหม่ จังหวัดเชียงใหม่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป จำนวน 17,145 (เทศบาลตำบลสุเทพ, 2562, ออนไลน์) เก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามโดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.896 และวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน การทดสอบค่าที ค่าเอฟ และการเปรียบเทียบรายคู่โดยมีผลต่างนัยสำคัญน้อยกว่าคุณ ผสานกับการวิจัยเชิงคุณภาพ มีผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 12 รูปหรือคน เก็บข้อมูลด้วยสัมภาษณ์เชิงลึก และวิเคราะห์ด้วยเนื้อหาเชิงพรรณนา

ผลการวิจัย

1. **ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมือง** โดยภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีส่วนร่วมมากที่สุดคือ การรับผลประโยชน์ รองลงมาคือ ด้านการประเมินผล รองลงมา ได้แก่ ด้านการตัดสินใจ และด้านที่น้อยที่สุด คือ ด้านการปฏิบัติ

2. **ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมือง** พบว่า ประชาชนที่มี อายุ และสถานภาพในชุมชนต่างกัน มีความคิดเห็นแตกต่างกัน อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้ ส่วนประชาชนที่มี เพศ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือน มีส่วนร่วมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

3. **ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ** แนวทางแก้ไขการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่ ด้านการตัดสินใจ ปัญหา คือ ช่องทางการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยและการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มช่องทางในการเข้าร่วมกิจกรรมให้มากขึ้นและควรมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบอย่างทั่วถึง ด้านการปฏิบัติ ปัญหาคือ การเข้าร่วมกิจกรรมทำได้ยากเพราะขัดข้องด้วยภารกิจประจำวัน ข้อเสนอแนะ ควรเพิ่มช่องทางการเข้าร่วมกิจกรรมของประชาชนโดยให้ง่ายขึ้นไม่ขัดต่อภารกิจประจำวัน ด้านการรับผลประโยชน์ ปัญหา คือ ประชาชนยังเห็นประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมไม่ชัดเจนทำให้การเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อย ข้อเสนอแนะ ควรชี้แจงถึงผลประโยชน์ที่ประชาชนที่จะได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมให้ชัดเจน ด้านการประเมินผล ปัญหา คือ การดำเนินงานไม่มีการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมทำให้ประชาชนไม่ทราบถึงข้อมูลการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะ ควรมอบหมายหรือแต่งตั้งบุคคลหรือกลุ่มบุคคลในการดำเนินงานการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรม และนำผลการประเมินไปแสดงให้ประชาชนได้รับทราบ

อภิปรายผลการวิจัย

ระดับการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมือง

ประชาชนการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) จังหวัดเชียงใหม่ ในภาพรวม อยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับปานกลางทุกด้านซึ่ง ด้านรับผลประโยชน์มากที่สุดตามด้วย ด้านประเมินผล ด้านการตัดสินใจ และด้านปฏิบัติตามลำดับเพราะช่องทางการเข้าถึงข้อมูลและการเข้าร่วมกิจกรรมมีน้อยและการประชาสัมพันธ์ไม่ทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ อัมฤตา สารธิวงศ์,

(2558) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่หลังการรัฐประหาร วันที่ 19 กันยายน 2549 ถึง พ.ศ. 2551” พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่ขาดความเข้าใจในบทบาทของตนเองต่อการแสดงการมีส่วนร่วมทางการเมือง

ผลการเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมือง

ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรที่มี เพศ ระดับการศึกษา รายได้ต่อเดือน ไม่แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน พบว่า เพศ ระดับการศึกษา และรายได้ต่อเดือนคิดความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองไม่แตกต่างกัน ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัย จวนอรุณ อักษรเสื่อ, (2549) ได้ศึกษา “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม” พบว่า นิสิตมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับปานกลาง ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า ชั้นปีที่กำลังศึกษาต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน การรับรู้ข่าวสารทางการเมือง การกล่อมเกลากองการเมืองของนิสิตมีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมทางการเมืองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ส่วนเพศ ขณะที่กำลังศึกษา ภูมิภาค อาชีพ และรายได้ของผู้ปกครองที่ต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัย พบว่า อายุ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) โดยภาพรวมแตกต่างกัน พบว่า อายุต่ำกว่า 30 ปี มีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองมากกว่า อายุ 31-40 ปี อายุ 41-50 ปี และอายุ 51 ปีขึ้นไปซึ่งไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ เอกภพ ลิ้มปวีบูล, (2548) ได้วิจัยเรื่อง “การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์” พบว่า นิสิตมีส่วนร่วมทางการเมืองอยู่ในระดับต่ำ ผลการทดสอบสมมติฐานพบว่า เพศ ชั้นปีที่กำลังศึกษา ภาควิชาและการกล่อมเกลากองการเมืองของนิสิตที่ต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05 ส่วนอายุ รายได้ของครอบครัว และอาชีพของผู้ปกครองที่ต่างกันมีส่วนร่วมทางการเมืองไม่แตกต่างกัน

ผลการวิจัย พบว่า บุคลากรที่มีสถานภาพ ต่างกันมีความคิดเห็นต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห้ว) โดยภาพรวมแตกต่างกัน พบว่า นักศึกษามีส่วนร่วมทางการเมืองมากกว่า เจ้าหน้าที่รัฐ ผู้นำชุมชน และประชาชนทั่วไปต่างกันซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สมนึก ปัญญาสิงห์, (2558) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน :กรณีศึกษา ตำบลนาชุมแสง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น” พบว่า การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรม โครงการพัฒนาของประชาชนร่วมกับ อบต. องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐในพื้นที่ระดับอำเภอ รวมทั้งทุนทางสังคม วัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีความเชื่อ ความศรัทธา สำหรับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชนเกี่ยวข้องกับกระบวนการพัฒนาของชุมชน ร่วมกับ อบต. การสนับสนุนจากองค์กรภายนอกชุมชน (สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนและสำนักงานพัฒนาการเมือง สถาบันพระปกเกล้า ตั้งแต่ พ.ศ. 2551-2553) นอกจากนี้พบว่า บทบาทของผู้นำชุมชน (นายก อบต. สมาชิก อบต. ผู้ใหญ่บ้านบางคน พระสงฆ์บางรูป ครูอาจารย์ที่เป็นแกนนำชุมชน) มีส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนกระบวนการพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองและประชาธิปไตยชุมชน

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปองค์ความรู้ (Body of Knowledge) ที่ได้จากการวิจัยเรื่อง มีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห่ง) จังหวัดเชียงใหม่ สามารถนำมาสรุปได้ดังนี้

แผนภาพที่ 1 การมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ (ป่าแห่ง) จังหวัดเชียงใหม่

1. ด้านการตัดสินใจ คือ ประชาชนมีความสำนึกถึงดินแดนบ้านเกิดด้วยพลังรักและศรัทธาในผืนป่าดอยสุเทพซึ่งมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คอยคุ้มครองชาวเชียงใหม่อยู่และตระหนักถึงสภาพปัญหาทางธรรมชาติที่เกิดภาวะโลกร้อนภัยแล้งน้ำท่วมและป่าไม้ลดลงไปมาก

2. ด้านการปฏิบัติ คือ การที่เราไม่ไปเบียดเบียนทรัพยากรป่าไม้ที่มีอยู่น้อยลงเพื่อมาทำประโยชน์ที่น้อยซึ่งไม่คำนึงถึงผลที่ได้กลับมาเช่น ป่าลดลง สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติไม่สมดุลทำให้เกิดมหาวិบัติภัยต่าง ๆ

3. ด้านการรับผลประโยชน์ คือทำให้มนุษย์เรียนรู้ที่จะอนุรักษ์และอยู่ร่วมกับธรรมชาติได้อย่างมั่นคงอนุรักษ์ความเป็นบ้านเกิด ประเพณี วัฒนธรรมความเชื่อความศรัทธาให้คงอยู่รุ่นต่อไป

4. ด้านการประเมินผล คือการที่เราออกมาใช้สิทธิในการไม่ให้ใครมาละเมิดสิทธิของประชาชนในพื้นที่ในการใช้พื้นที่ป่าไม้ที่เป็นที่เคารพและศรัทธาทำให้ทราบถึงการตระหนักถึงธรรมชาติที่มนุษย์ต้องการอาศัยอยู่ร่วมกับกับธรรมชาติไม่ให้คิดที่จะใช้เป็นประโยชน์ส่วนตัวไม่กี่คน และเพื่อจะช่วยให้ผืนป่ามีพื้นที่อุดมสมบูรณ์มากยิ่งขึ้นเพื่อเป็นการสร้างความสมดุลของธรรมชาติสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1.1) มีนโยบายการส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ

1.2) มีนโยบายให้มีการตรวจสอบการดำเนินการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงคืนป่าดอยสุเทพ

6: หลักสูตรบัณฑิตศึกษาภาควิชารัฐศาสตร์ 3 เมษายน 2563

1.3) มีนโยบายให้ความรู้ในการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2. ข้อเสนอแนะในเชิงปฏิบัติการ

2.1) จัดทำกิจกรรมส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ

2.2) ตั้งคณะกรรมการตรวจสอบการดำเนินการมีส่วนร่วมทางการเมืองภาคพลเมืองในการทวงฝันป่าดอยสุเทพ

2.3) ตั้งศูนย์อบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปวิจัยครั้งต่อไป

3.1) ควรศึกษาการส่งเสริม หรือเพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจโดยมุ่งให้ประชาชนแสดงบทบาท ต่อการมีส่วนร่วมทางเมืองเพื่อที่จะช่วยพัฒนาการเมืองไทย

3.2) ควรมีการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ เพื่อให้ทราบแนวคิดในการอนุรักษ์อย่างมีส่วนร่วม ร่วมทางการเมืองของภาคพลเมือง

3.3) ควรมีการนำหลักธรรมมาประยุกต์ใช้เพื่อให้การมีส่วนร่วมทางการเมืองมี ประสิทธิภาพมากขึ้น

เอกสารอ้างอิง

โกวิท พวงงาม. (2553). *การจัดการตนเองของชุมชนและท้องถิ่น*. กรุงเทพมหานคร: บพิธการพิมพ์.

จวนอรุณ อักษรเสือ. (2549). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต).

บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

เทศบาลตำบลสุเทพ. (2562, 10 เมษายน). *รายงานสถิติจำนวนประชากรและบ้าน ประจำปี พ.ศ. 2561 ระบบสถิติทางการทะเบียน กรมการปกครอง*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: [http:// stat.bora.dopa.go.th](http://stat.bora.dopa.go.th).

ปรัชญ์ รุจิวนารมย์. (2562, 10 เมษายน). *พื้นที่หมู่บ้านแห่งเชียงใหม่ยังไม่คือเครือข่ายประชาชนเตรียมเคลื่อนไหวต่อเร็วๆนี้*. [ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <http://wiki.kpi.ac.th/index.php>

พระครูพัชรกิตติโสภณ. (2561). *แนวทางการอนุรักษ์ป่าไม้อย่างยั่งยืนเชิงพุทธบูรณาการ* (วิทยานิพนธ์ดุษฎีนิพนธ์). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมนึก ปัญญาสิงห์. (2558). *การพัฒนาการเมืองภาคพลเมืองกับกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยชุมชน:กรณีศึกษาตำบลนาชุมแสง อำเภอกุเวียง จังหวัดขอนแก่น*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

สุจินต์ ธรรมชาติ. (2549). *การวิจัยภาคปฏิบัติวิธีลัด*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.

อัมฤตา สารธิงค์. (2558). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษามหาวิทยาลัยเชียงใหม่หลังการรัฐประหาร วันที่ 19 กันยายน 2549 ถึง พ.ศ. 2551*. (สารนิพนธ์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

เอกภพ ลิ้มปิวิบูล. (2548). *การมีส่วนร่วมทางการเมืองของนิสิตระดับปริญญาตรี คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*. (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต). บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.